

ID: SANDVIKA

Metode for alternativ stedsutvikling

ID: SANDVIKA

Metode for alternativ stedsutvikling

KANDIDATER / METTE SOFIE ANDREASSEN OG SANDRA ELISE NYLUND

VEILEDER / BJØRN OTTO BRAATEN

FAKULTET FOR ARKITEKTUR OG DESIGN

NTNU 2020

Illustrasjoner og bilder er egenproduserte dersom ikke annet er oppgitt.

INNHold

METODEBOKA / 05

INTRODUKSJON / 07

Metoden 08

Manual 10

STEG FOR STEG / 13

Stedsbeskrivelse 14

Verdivurdering 16

Kontekst 20

Anbefaling 22

Verktøykasse 24

Grep 28

Formsvar 30

AVSLUTNING / 33

Refleksjon 34

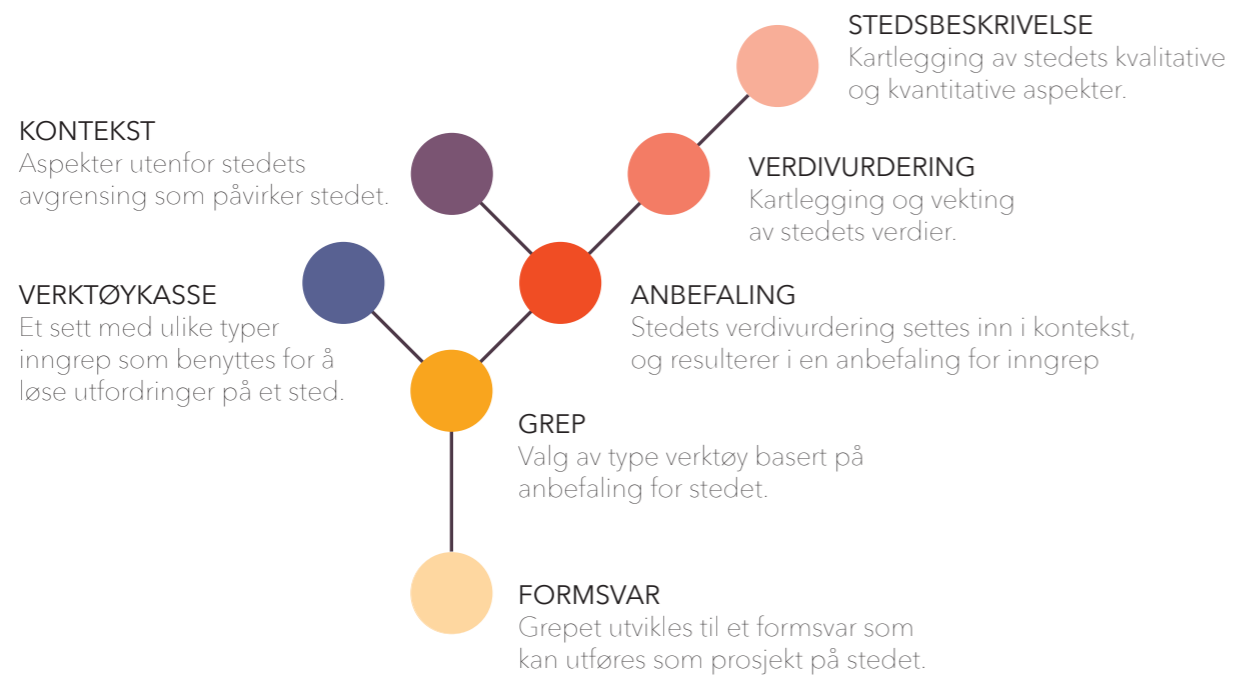
LITTERATURLISTE / 37

METODEBOKA

Metodeboka gir en grundig gjennomgang av metoden som er utviklet i masteroppgaven *ID:Sandvika - Metode for alternativ stedsutvikling*. Den forklarer metodens formål, teoriene den bygger på, og gir en trinnvis anvisning til hvordan den skal brukes. Det resterende arbeidet i oppgaven bygger på metoden, og derfor står *Metodeboka* som grunnmuren i masteroppgaven.

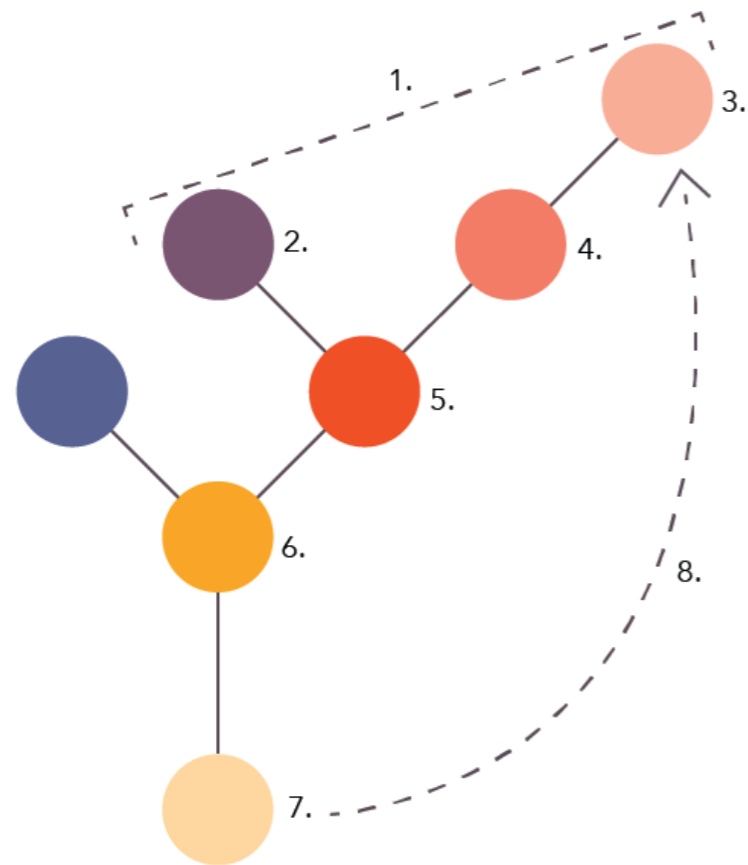
INTRODUKSJON

Metodens formål

Stedsidentitet er et komplekst og verdiladet tema, og er derfor viktig å diskutere. Slik kan man undersøke hvilken rolle steders iboende identitet kan spille i stedsutvikling. Formålet med metoden er å fremme en slik identitetsbasert tilnærming til stedsutvikling, ved å finne frem til hva et sted og dets omgivelser trenger av inngrep. Metodens oppbygging kontrollerer at steder som velges ut til inngrep er godt egnet til å gagne kontekstens behov. Samtidig gir metoden en trinnvis anvisning til hvordan man kan tilnærme seg stedets identitet, og ender med å gi et forslag til inngrep.

Figuren til venstre gir en kort innføring i metoden. Denne boken gir en grundigere gjennomgang av hvordan metoden henger sammen og hvordan den brukes. I slutten av boka presenteres også noen refleksjoner om hvordan metoden vil fungere i praksis. Som en del av oppgaven har vi testet ut metoden på Sandvika i Bærum. Resultatet er dokumentert i *Stedskatalogen*.

1. DEFINERE STED OG KONTEKST

Hvilken geografisk avgrensning har stedet, og hvilken geografiske kontekst bør det leses som en del av?

2. KONTEKST

Beskrive og verdivurdere kontekst. Gi en anbefaling for kontekst.

3. STEDSBESKRIVELSE

Kartlegge kvantitative og kvalitative aspekter ved stedet.

4. VERDIVURDERING

Gjøre verdivurdering av stedet.

5. ANBEFALING

Gi en anbefaling for stedet basert på verdivurderingen og anbefalingen for konteksten.

6. GREP

Valg av verktøy fra verktøykassen basert på stedets anbefaling.

7. FORMSVAR

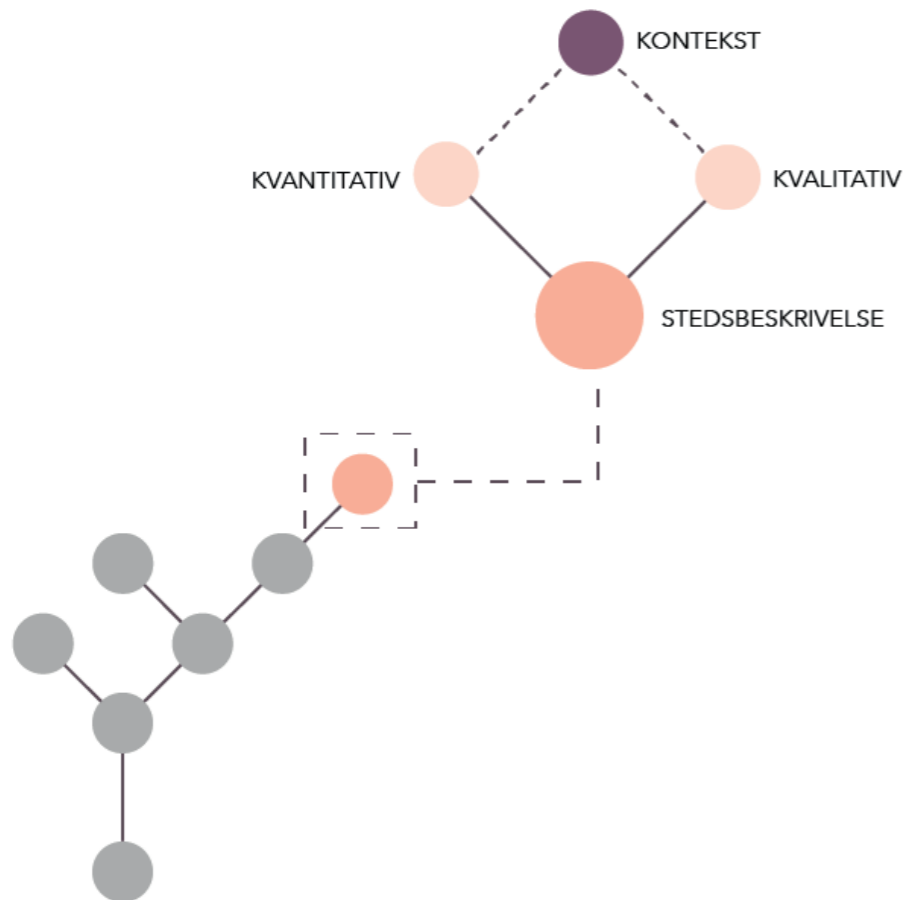
Bruke grepet til å utvikle et prosjekt på stedet.

8. REFLEKSIVITET

Etter utført prosjekt kan metoden benyttes igjen på samme sted. Slik kan en undersøke om prosjektet har vært vellykket, og om det trengs eventuelle endringer.

STEG FOR STEG

STEDSBESKRIVELSE

Hva

Stedsbeskrivelsen er til for å kartlegge og beskrive både kvantitative og kvalitative aspekter ved stedet.

Hvorfor

Stedsbeskrivelsen er grunnlag for en generell forståelse av stedets identitet, slik at denne kan tas med videre i stedsutviklingen.

Metode for stedsbeskrivelse

Mennesker tillegger steder mening gjennom måten vi bruker stedene på. For å forstå hvorfor et sted brukes som det gjør, må en først forstå stedet og hvordan stedet spiller en rolle i en større kontekst. Premisser for en slik forståelse er en grundig kartlegging av stedets kvaliteter. Dette innebærer overordnet kartlegging av kvantitative data på byplan-nivå, eksempelvis demografi, klima og topografi. Kartleggingen bør også omfatte historie, samt nåværende og fremtidige politiske beslutninger og planer.

Del to av kartleggingen har en fenomenologisk tilnærming, og undersøker stedets sansbare kvaliteter og atmosfærer. En slik kvalitativ registrering kan utføres ved hjelp av blant annet skissering, tekst, fotografi, lyd og video.

Den samlede stedsbeskrivelsen vil fungere som en database med relevant kvantitativ og kvalitativ informasjon. Alle videre beslutninger og vurderinger blir tatt på bakgrunn av denne stedsbeskrivelsen.

I denne oppgaven er kvantitative registreringer og informasjon samlet i Sandviksboka. De kvalitative beskrivelsene finnes under hver bydel og sted i Stedskatalogen.

VERDIVURDERING

Hva

Kartlegging og organisering av hvilke verdier som er gjeldende på et sted.

Hvorfor

Verdivurderingen gir et mer holistisk bilde av verdiene, og danner dermed et godt grunnlag for videre utvikling basert på stedets identitet.

Metode for verdivurdering

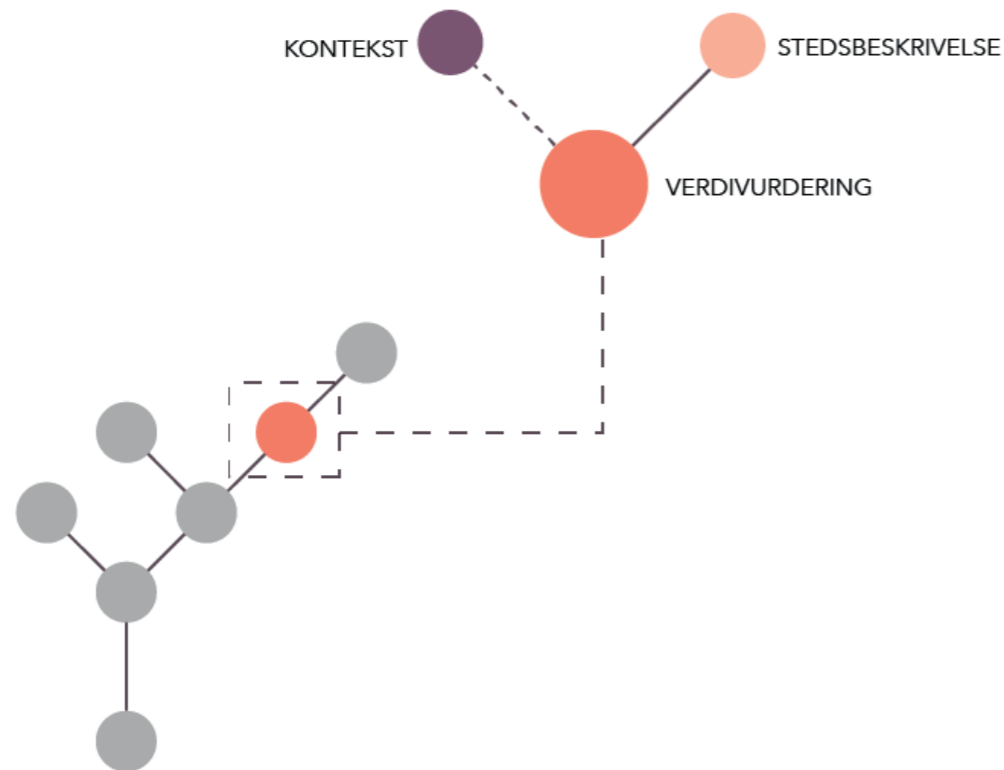
Metoden baserer seg på tanken om at enhver verdi har konsekvenser for hva som bør skje og ikke skje på et sted. Denne idéen er hentet fra kulturminnevernfanget, og Riksantikvaren opererer med flere veiledere og anbefalinger på området.¹ Deres tre hovedkategorier er kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi. Kunsthistoriker Dag Myklebust har modifisert og utvidet Riksantikvarens begrepsapparat med årene. Denne oppgavens kriterier for verdivurdering er basert på hans revidering, presentert i Fortidsminneforeningens årbok fra 2017.²

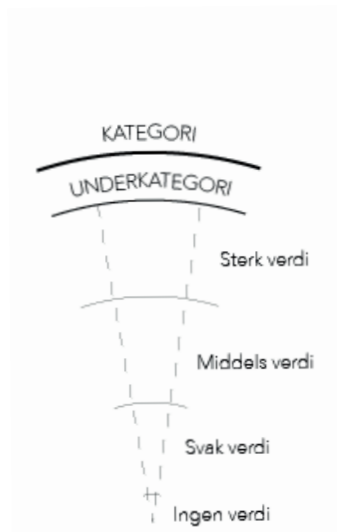
Verdivurderingsmodellen brukt i denne metoden tar i hovedsak for seg de samme verdiene som Riksantikvaren og Myklebust jobber med, men er tilpasset vurdering av byrom som fysiske, sosiale, kulturelle og estetiske møteplasser. Metoden presenterer derfor tre nye hovedkategorier, med til sammen seks underkategorier som dekker 20 verdier. Vurderingen presenteres i en verdirose, som i denne metoden er grunnlaget for videre utvikling av prosjektet. Denne verdirosen presenteres på neste side.

I denne oppgaven er alle utførte verdivurderinger samlet i Stedskatalogen.

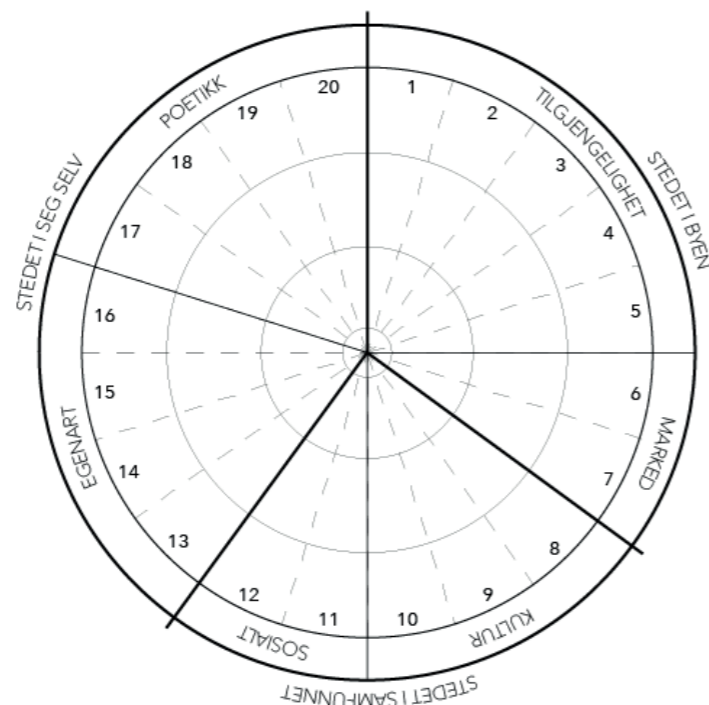
1. Riksantikvaren, "Trinn 3: Verdisetting og vektinkriterier", s. 28.

2. Myklebust, "Verditenkning i et rettoperspektiv: En øvelse i forenklingens kunst", s. 47.

Hver verdi vektet og fremstilles i sin egen sektor i verdirosen

Verdirosen

Verdirosen gir en visuell fremstilling av en utført verddivurdering på et sted. Den er organisert i tre hovedkategorier - Stedet som en del av byen, som en del av samfunnet, og stedet i seg selv. De 20 verdiene har hver sin sektor i verdirosen. Disse vektet basert på hvor fremtredende verdien er på stedet. Det er også verdt å nevnte at verddivurdering innebærer en stor dose subjektive meninger, og de ulike kategoriene påvirker hverandre ofte i større eller mindre grad.

STEDET
I BYEN

TILGJENGELIGHET

- TILGJENGELIGHET:** FYSISKE RAMMER SOM MULIGGJØR TILGANG OG BRUK AV STEDET.
1. **Lokasjonsverdi:** Har stedet en viktig/god geografisk plassering i bydelen?
  2. **Tilgangsverdi:** Er stedet lett tilgjengelig?
  3. **Forekomstverdi:** Forekommer lignende steder ofte i bydelen, og er dette positivt eller negativt?
  4. **Bruksverdi:** Er det lagt til rette for fleksibel bruk av stedet?
  5. **Tilstandsverdi:** Er stedet godt vedlikeholdt?

MARKED

- MARKED:** SYSTEMATISK UTVEKSLING AV GODER OG IDÉER.
6. **Kunnskapsverdi:** Blir det kommunisert kunnskap på stedet?
  7. **Økonomisk verdi:** Utveksles det økonomiske midler på stedet?

STEDET
I SAMFUNNET

KULTUR

- KULTUR:** ULIKE FORMER FOR ARV DELT AV EN STØRRE GRUPPE MENNESKER.
8. **Historisk verdi:** Har stedet kulturhistorisk betydning?
  9. **Symbolverdi:** Er/har stedet et symbol for noe/noen?
  10. **Representasjonsverdi:** Er stedet en tydelig del av bydelens identitet?

SOSIALT

- SOSIALT:** GRUNNLAG FOR MENNESKELIG INTERAKSJON.
11. **Brukerverdi:** Er det stor diversitet i brukergrupper?
  12. **Interaksjonsverdi:** Skaper stedet møter mellom folk?

STEDET
I SEG SELV

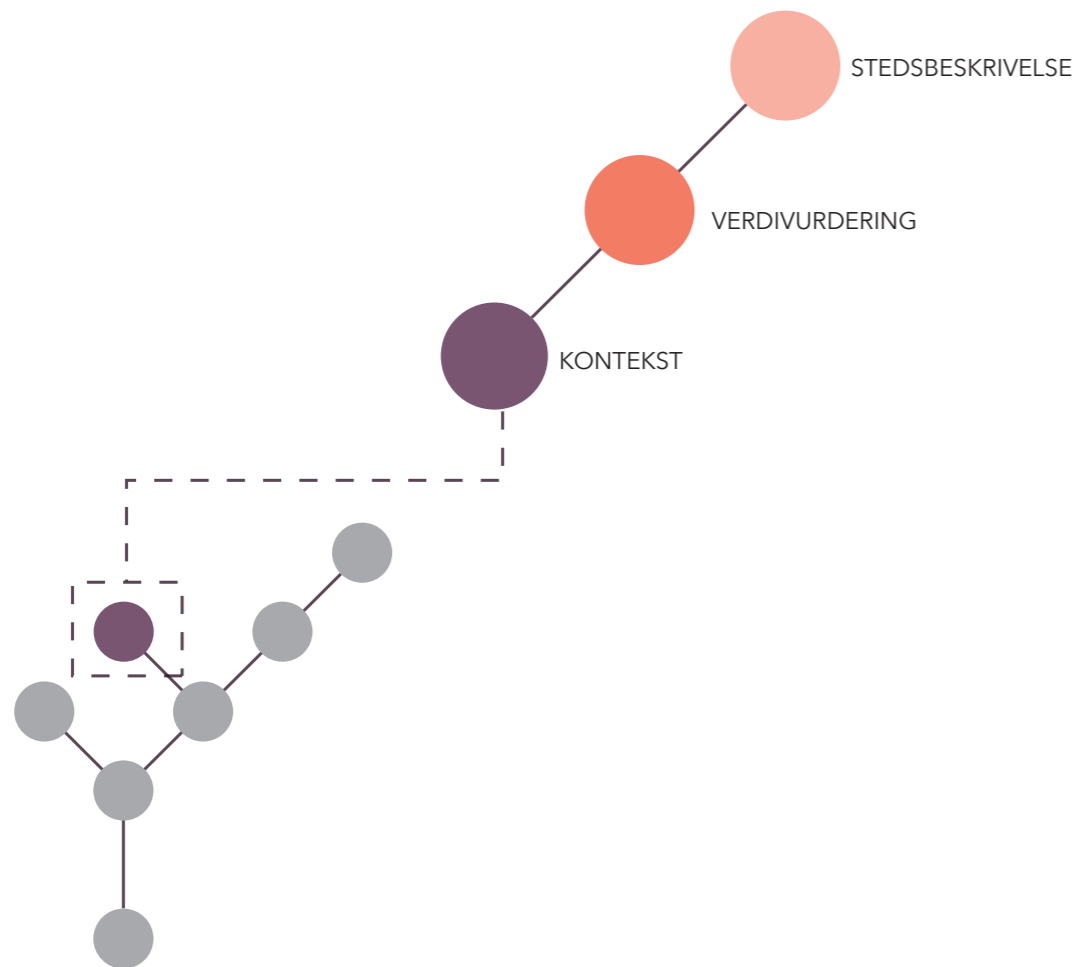
EGENART

- EGENART:** GRUNNLAG FOR STEDETS EGENART.
13. **Miljøverdi:** Har stedet et enhetlig miljø?
  14. **Estetisk verdi:** Er stedet vakkert?
  15. **Arkitektonisk verdi:** Har stedet sterke arkitektoniske elementer?
  16. **Egenidentitetsverdi:** Oppfattes stedet som et sted? (sted/ikke-sted)¹

POETIKK

- POETIKK:** INDIVIDERS SANSELIGE OPPLLEVELSE AV STEDET.
17. **Grønn verdi:** Er det vegetasjon på stedet?
  18. **Klimatisk verdi:** Oppleves de klimatiske forholdene som gode for stedet?
  19. **Audiell verdi:** Oppleves kvaliteten og nivået på stedets lyder som gode?
  20. **Emosjonell verdi:** Har stedet en åpenbar emosjonell verdi?

1. Auge, *Non-Places* (London: Verso, 1995), s. 34.

Hva

Stedets tilsluttende omgivelser og aspekter.

Hvorfor

Stedet kan ikke forstås fullstendig uten å ta dets kontekst med i beregningen.

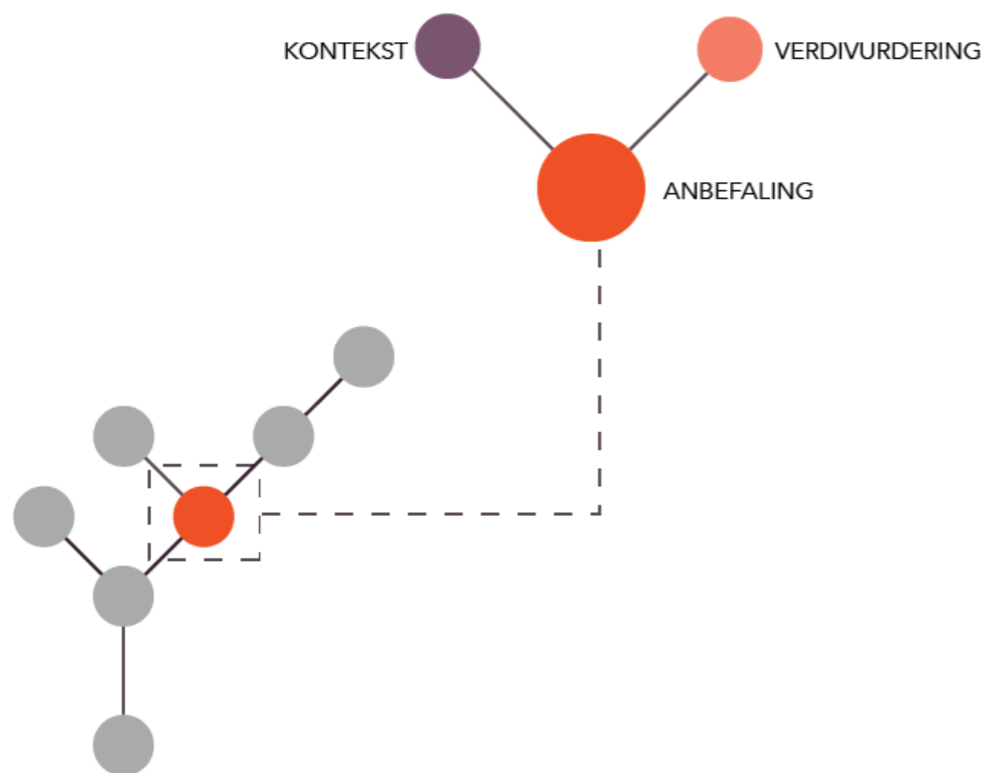
Metode for kontekst

Mennesket oppfatter steder enten bevisst eller ubevisst, men et sted oppfattes aldri som en isolert enhet. Hvis man tenker på et sted er det alltid plassert i en kontekst, enten den er geografisk, kulturell eller sosialt. Denne konteksten farger vår opplevelse av stedets identitet. Kontekst har derfor fått en stor rolle i denne metoden, og spiller direkte inn på hvilke anbefalinger som gjøres for et utvalgt sted.

På samme måte som brukeren av metoden må definere stedet, legger metoden opp til at brukeren også må definere omfanget av konteksten. Konteksten defineres som et geografisk område som stedet er en del av. Brukes metoden på bydeler vil byen selv være kontekst, men brukes den på byrom er det bydelen eller nabolaget som er konteksten.

For å få forståelse av et steds kontekst må man først kartlegge og beskrive dens kvantitative og kvalitative aspekter. Denne informasjonen brukes så til en vurdering av hvilke verdier som er gjeldende. Dette presenteres i en verdirose. Basert på dette kan en lese av kontekstens styrker og svakheter, og deretter gi en anbefaling for videre utvikling. Som figuren til venstre viser, gjennomgår konteksten dermed den samme trinnvise prosessen mot anbefaling, som det de utvalgte stedene gjør.

I denne oppgaven er kontekst definert som ti bydeler i Sandvika. Sandviksboka fungerer som en database for innsamlet informasjon om Sandvika. Metodisk gjennomgang av stedsbeskrivelse, verdivurdering og anbefaling for disse bydelene finnes i Stedskatalogen

Hva

Oppsummering, resonnement og konklusjon på metodens foregående steg.

Hvorfor

For å gi en anbefaling for tiltak som kan utføres på stedet, sett i sin kontekst.

Metode for anbefaling

Verdirosene for stedet og for dets kontekst settes opp mot hverandre. En slik overlappende verdirose gir et bilde av hvilke verdier som er felles eller ikke for sted og kontekst. Formålet er å undersøke i hvilken grad stedet er egnet til å svare på kontekstens anbefaling. Dette gjøres ved å beskrive sentrale trekk ved den overlappende verdirosen, hvor det reflekteres over eksisterende og manglende sammenhenger mellom sted og kontekst. En slik refleksjon resulterer i en anbefaling for tiltak som kan utføres på stedet. Tiltaket vil da kunne svare godt på både stedet og kontekstens utfordringer og behov, og bidra til å skape en bedre sammenheng mellom sted og kontekst.

I denne oppgaven er alle anbefalinger samlet i Stedskatalogen.

Hva

Et sett med ulike former for inngrep.

Hvorfor

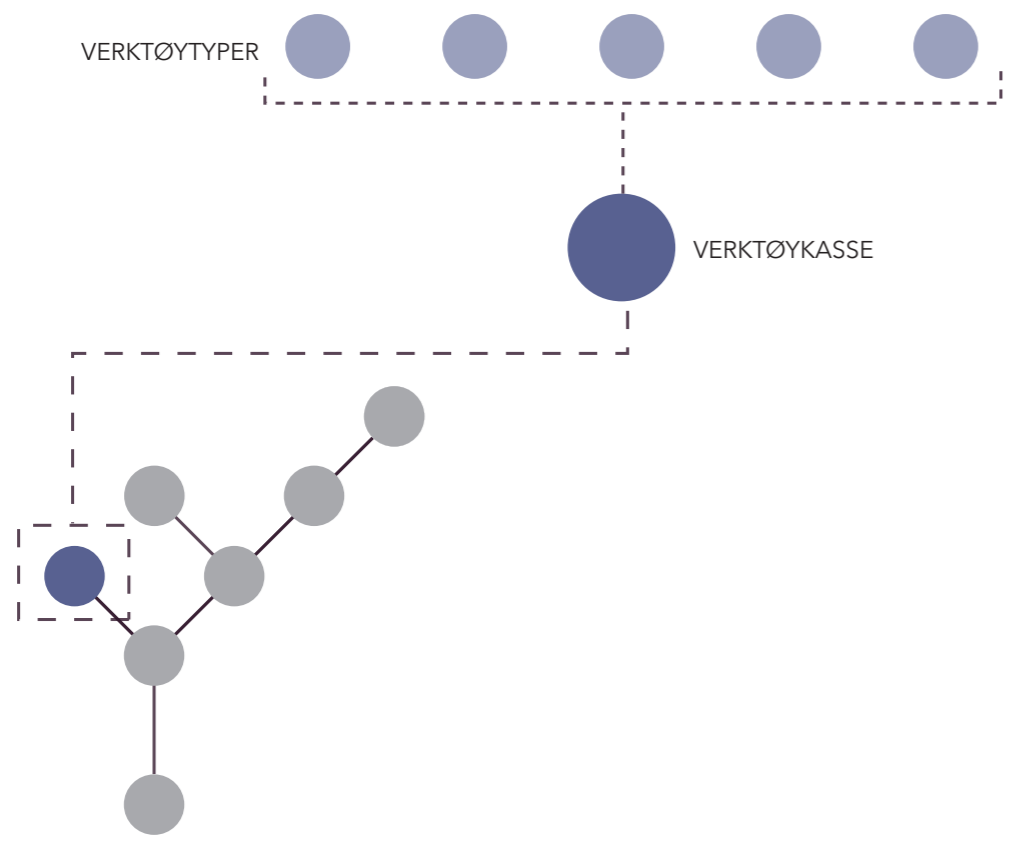
For å definere og organisere ulike verktøy som kan svare på ulike utfordringer og anbefalinger.

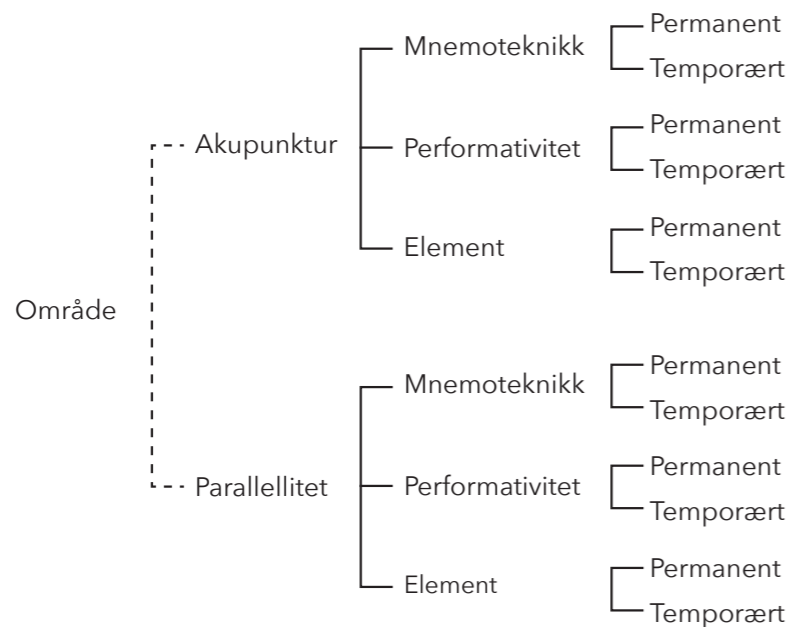
Metode for verktøykasse

Juul Frost Arkitekter presenterer et sett med fem verktøy i sin bok "Public spaces 2".¹ Disse er basert på teorier fra mange av moderne tids urbanister, og presenteres som en form for modernismekritikk, spesielt rettet mot masterplanen og dens mangler. Ved å ta i bruk de fem verktøyene i prosjektering formes prosjekter som er godt egnet for å takle en dynamisk og moderne verden, da de i stor grad baseres på hvordan stedene tas i bruk av mennesker. På denne måten kan byen utvikles slik at alle kan finne sin plass, og at det er rom for å skape egne opplevelser i et større fellesskap.

De fem verktøyene presentert av Juul Frost Arkitekter danner utgangspunktet for verktøyene som benyttes i denne metoden, her presentert i et hierarki. Verktøyet "område" legger en overordnet strategi, som de resterende verktøyene er med på å utføre. De resterende verktøyene deles inn i to hovedkategorier - akupunktur og parallellisme. Dette er verktøy som dreier seg om fysiske rammer og sammenhenger mellom inngrepene. Under disse finner vi tre underkategorier som dreier seg om tematikk og form på selve inngrepet - mnemoteknikk, performativitet og element. Sistnevnte er ikke et av de fem originale verktøyene, men er lagt til for å dekke de typer inngrep som ikke faller inn under de to andre. De tre underkategoriene finnes i to varianter - permanente og temporære tiltak. Inngrepene kan skifte mellom disse med tiden, ettersom hvordan byen tar imot inngrepene. Figur for hierarkiet med ytterligere forklaringer finnes på neste side.

1. Juul Frost Arkitekter, *Public spaces 2* (København: JUUL FROST Arkitekter, 2011), 129

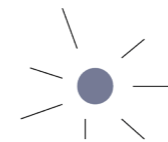

OVERORDNET STRATEGI

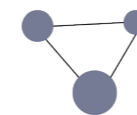

Område: Verktøy for utvikling av et avgrenset område i et langtidsperspektiv. Hovedmålet er å bygge, tilføre og styrke områdets karakter. I denne metoden er dette verktøyet synonymt med anbefalingen som gjøres på kontekst-nivå. Andre verktøy som akupunktur, parallellitet og tradisjonell planlegging kan benyttes underveis i arbeidet for å oppnå ønsket resultat.

HOVEDKATEGORIER

Akupunktur: Inngrep som presist og strategisk plasseres for å tilføre energi. Akupunkturinngrep er egnet på de fleste steder, og kan gi ringvirkninger som påvirker byens rytme.

Parallellitet: Flere strategisk plasserte inngrep som til sammen skaper koblinger på tvers av byrom. Parallelliteter kan planlegges fra starten av, eller utvikles som resultat av et vellykket akupunkturprosjekt. Fellesnevneren for inngrepene som utgjør parallelliteten er en formlig og/eller tematisk likhet.

UNDERKATEGORIER

Mnemoteknikk: Inngrep som fokuserer på å fortelle om en felles arv. Inngrepene omfatter kultur og/eller historie. Mnemotekniske inngrep jobber som identitetsskapende markører, uten at de nødvendigvis er monumenter.

Performativitet: Inngrep som fungerer som møteplass for en spesifikk brukergruppe og/eller sosial gruppe. De skal oppfordre til menneskelig interaksjon over en felles interesse, og kommer ofte til syne som fysisk handling og aktivitet.

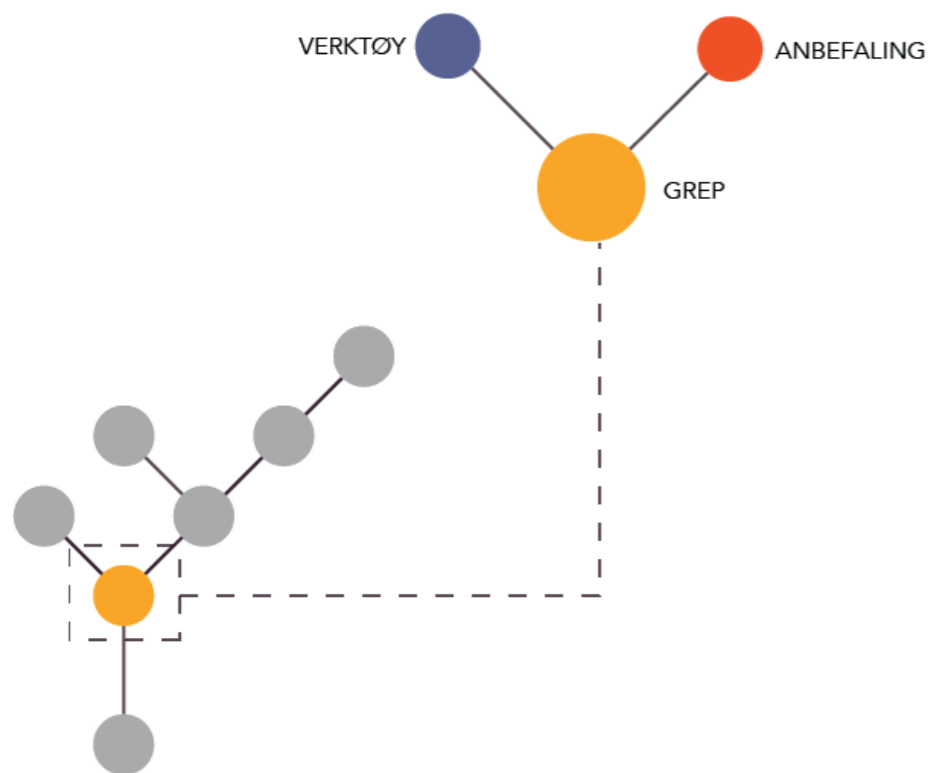

Element: Inngrep som tilfører et nytt fysisk element på stedet, uten en intensjon om å fortelle en historie eller oppfordre til fysisk aktivitet og samhandling. Målet kan for eksempel være for å styrke den sanselige og/eller visuelle opplevelsen.

VARIANTER

Permanent: Inngrep som er ment å bestå.

Temporær: Inngrep som er ment å være midlertidige, med mulighet for forlenget livsløp.

Hva

Valg av verktøy basert på stedets anbefaling.

Hvorfor

For å sette et rammeverk for videre utvikling av inngrep på stedet.

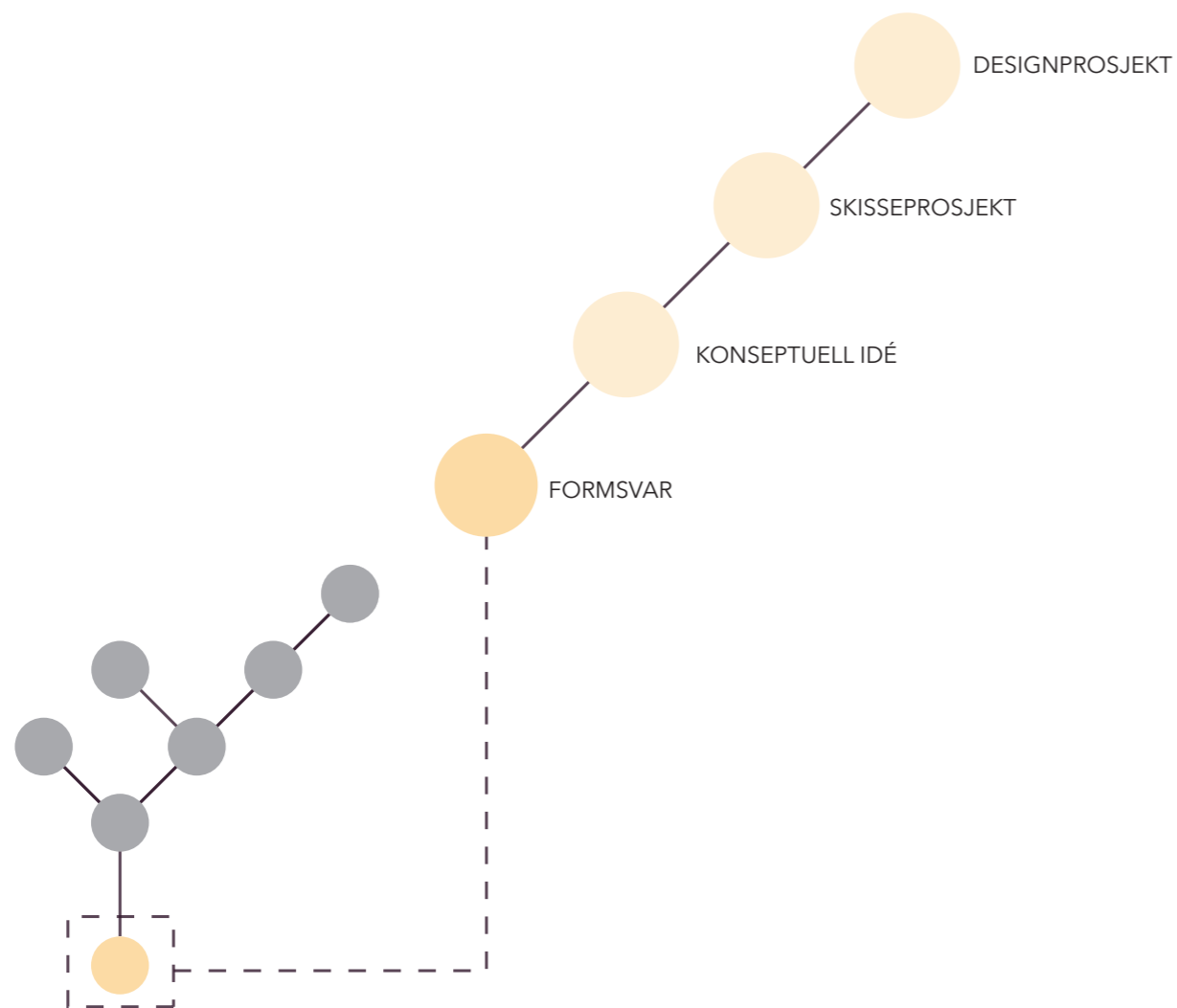
Metode for grep

Grep er å velge det verktøyet som best kan svare på stedets anbefaling. Det kan være mer enn ett verktøy som passer inn, og i denne delen av strategien må det derfor alltid benyttes en viss grad av skjønn.

Anbefalingen peker på hvilke verdier som burde fremheves på stedet, og dette vil være førende for hvilke verktøy som velges i grepet. Eksempelvis vil det være naturlig å velge et performativt prosjekt på et sted med behov for økt sosial verdi. Tilsvarende vil element fungere godt på steder som mangler egenart.

I denne oppgaven er alle grep samlet i Stedskatalogen.

Hva

Prosjektering av inngrep på stedet.

Hvorfor

Resulterer i et prosjekt som bidrar til å styrke stedets identitet.

Metode for formsvar

Formsvaret kommer som et bearbeidet resultat av grepet. Det valgte verktøyet i grepet gir grunnlag for en konseptuell idé om hva slags inngrep som kan prosjekteres på stedet. Dette kan gi et enkelt konsept om endret bruk av et sted, eller det kan utvikles som et dyptgående designprosjekt.

I denne oppgaven er alle formsvar samlet i Stedskatalogen. De er utviklet på tre nivåer - konseptuell idé, skisseprosjekt og designprosjekt.

AVSLUTNING

REFLEKSJON

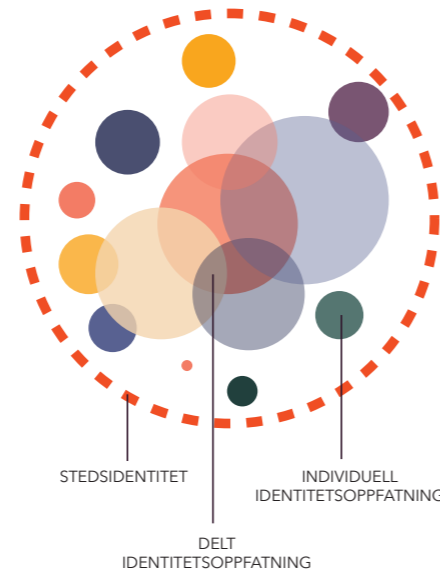
Arkitekten N publiserte i 2009 teksten "Stedets tyranni" av Mari Hvattum. Den tar for seg hvordan ordet "sted" har blitt omtalt opp gjennom historien, med fokus på senere tids kritikk av stedsforståelse. Teksten utløste en interessant diskusjon mellom oss, og vi forstod at vi trengte en felles forståelse for hva som ligger i begrepet stedsidentitet, og dermed hvilken rolle det kunne spille i vårt arbeid. Et viktig punkt ble å finne en definisjon på stedsidentitet, og å finne ut hvem som sitter på denne definisjonsmakten. Vi kom frem til at definisjonen aldri vil være helt klar, fordi den vil være avhengig av hvem som snakker. Ulike individer vil vektlegge ulike aspekter, men legges disse sammen vil man til slutt kunne danne seg et mer komplett bilde av stedets identitet.

Identitetsoppfatning

Vi mener identiteten til et sted er summen av alle menneskers ulike oppfatninger av stedets identitet. Noen punkter vil være overlappende for mange og står dermed tydelig frem for oss som en delt identitetsoppfatning. Andre aspekter er kun sentrale for få individer, men de er likevel en del av vår felles identitetsoppfatning. Siden vi er levende mennesker med en egen oppfatning av et sted er det umulig for oss å fullt og helt forstå stedets identitet. Den endres stadig, ettersom ulike mennesker interagerer med stedet, og vi vil aldri kunne kartlegge alle fasetter i stedsidentiteten. Kanskje er det nok å anerkjenne denne kompleksiteten, og å vite at vi ikke kan låse identitet fast i noe vi mener den er. Kanskje vi da kan bringe skjulte og spennende fasetter av stedsidentitet frem i lyset, og inspirere til videre utvikling av stedet.

Systematisering

Da vi forsøkte å tilnærme oss denne komplekse stedsidentitetsmodellen, innså vi at vi hadde behov for en metode som kunne sette kompleksiteten inn i system. Vi har gjennom tidligere

masterkurs i transformasjon og bygningsvern fått erfaring med verdivurdering av bygninger, og vi innså at dette kunne være overførbart til vår egen masteroppgave. Verdivurderingsmodellen fra disse kursene var ikke direkte overførbart til bruk på steder, og for at modellen skulle fungere på noe annet enn bygninger måtte den modifiseres. Noen verdier forsvant og andre ble lagt til. Gjennom utprøving og mange diskusjoner satt vi igjen med de 20 verdiene som vi mener er viktigst for hvordan man oppfatter et sted. Vi må likevel anerkjenne at disse 20 ikke nødvendigvis er en universell fasit på hva som er viktig på et sted, og at vår systematisering av verdiene er preget av vårt eget virkelighetsbilde og verdisyn.

Subjektivitet

I vår utprøving av metoden på Sandvika ble det enda tydeligere at opplevelsen av et sted er subjektiv. Selv om verdivurderingen gir en ramme for hvilke verdier som skal tas hensyn til vil resultatet alltid være farget av denne subjektiviteten. Metoden er tross alt laget for mennesker, og ikke datamaskiner.

Gjennom arbeidet med metoden har vi innsett at vår virkelighetsoppfattelse i stor grad er farget av erfaringer vi har fått gjennom arkitektstudiet. Fordi metoden er laget av nettopp arkitekter er det også arkitekter og fagfolk innen lignende disipliner, som fysisk planlegging, som bør bruke den.

Stedsidentitetens plass i stedsutvikling

Denne oppgaven presenterer en metode for hvordan stedsidentitet kan få større plass i stedsutvikling. Stedsidentitetens komplekse sammensetning burde ikke være avskrekkende, men heller stå som inspirasjon til hvordan vi som arkitekter kan bidra til å lage gode steder. Slik kan vi holde kontakt med samfunnet vi lever i, og sørge for at jobben vi gjør gagnar oss alle.

LITTERATURLISTE

Auge, Marc. *Non-Places, introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso, 1995.

Hvattum, Mari. "Stedets tyranni". *Arkitektur N* 91, 4. (2009): s. 40-51.

Juul Frost Arkitekter. *Public space 2 - the familiar into the strange*. København: JUUL FROST Arkitekter, 2011.

Myklebust, Dag. "Verditenkning i et retroperspektiv: En øvelse i forenklingens kunst." I *Fortidsminneforeningen ÅRBOK 2017. Kontrast, tilpasning, kopi*. Redigert av Ragnhild M. Bø, s. 33-48
Oslo: Fortidsminneforeningen, 2017.

Riksantikvaren. "Trinn 3: Verdisetting og vektningkriterier".
I *Kulturminner i kommunen: Håndbok for lokal registrering av kulturminner og kulturmiljøer*. Redigert av Riksantikvaren, s. 28-35.
Oslo: Riksantikvaren, 2013.